

DOI No: <http://dx.doi.org/10.14225/Joh412>

2012 YILI SEVİYE BELİRLEME SINAVI (SBS) TÜRKÇE SORULARI, 8. SINIF TÜRKÇE DERSİ ÖĞRETMEN KILAVUZ KİTABI METİN SORULARI Ve 2013 YILI 8. SINIF TÜRKÇE DERSİ ORTAK SINAV SORULARININ ÇIKARIM TÜRLERİ AÇISINDAN İNCELENMESİ

Sercan DEMİRGÜNEŞ*
Fatih OCAK**
Ashhan KÜÇÜKAVŞAR***

Özet

Bu çalışmanın amacı, Türkçe 8. Sınıf Öğretmen Kılavuz Kitabı içerisinde yer alan metinli soruları, 2012 yılı Seviye Belirleme Sınavı (SBS) Türkçe metin soruları ile 2013 yılı 8. Sınıf 1. Dönem Türkçe Dersi Ortak Sınav'da yer alan metin sorularını çıkarım türlerine göre sınıflandırmak ve karşılaştırmaktır. Bu amaç doğrultusunda çalışma, Chikalanga (1992)'nin önerdiği çıkarım türleri sınıflaması temelinde yapılandırılmıştır. Sonuç olarak, 8. Sınıf Türkçe Öğretmen Kılavuz Kitabı metinli sorularında sözcüksel çıkarım gerektiren sorulara yer verilmemiş, önermesel ve kullanımsal çıkarımlara yer verilmiştir. 2012 yılı SBS Türkçe Soruları ile 2013 yılı 8.Sınıf 1.Dönem Türkçe Dersi Ortak Sınav sorularında ise sözcüksel çıkarımlara ve sıklıkla önermesel çıkarımlara yer verilmiştir.

Anahtar sözcükler: *Çıkarım, çıkarım türleri sınıflaması, metin soruları.*

An Investigation of Questions in Level Determination Exam (SBS) the Year of 2012, 8th Grade Turkish Teacher's Guide Book and 8th Grade Turkish Common Examination the Year of 2013 in the Light of Inference Types

* Yrd. Doç. Dr., Niğde Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Bölümü.

** Uzman Öğretmen, Küllüce İlköğretim Okulu, Niğde.

*** Yrd. Doç. Dr., Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi Bölümü.

Abstract

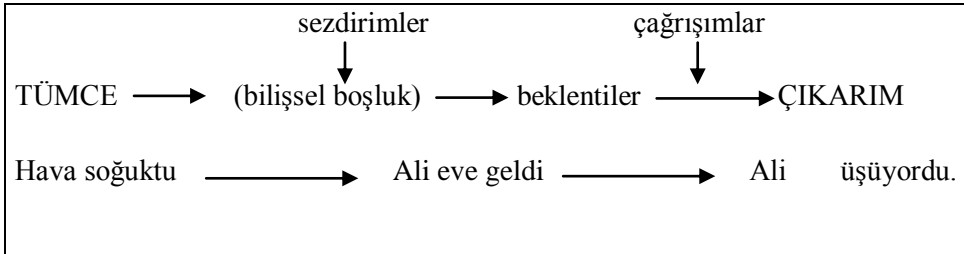
The aim of this study is to classify and then to compare the text questions of 8th grade Turkish Teacher Guide Book, Level Determination Examination (called SBS) the year of 2012 and 8th grade 1st semi-year Turkish Common Examination the year of 2013. In the light of this aim, the study is based on the classification of inferences of Chikalanga (1992). As a result, there is not given place to the lexical inferences in the text questions of 8th grade Turkish Teacher Guide Book, and propositional inferences and pragmatic inferences is typically seemed. However, lexical inferences and typically the propositional inferences is seemed in the text questions of Level Determination Examination (called SBS) the year of 2012 and 8th grade 1st semi-year Turkish Common Examination the year of 2013.

Key words. *Inference, the classification of inferences, text questions.*

1. Giriş

Metin sürecindeki sezdirim ve ön varsayımlardan hareketle metnin anlamsal sunulumunu açıklamayı içeren ve bilişsel bir süreç olarak tanımlanan çıkarımlama (*inference*) (Bussmann vd., 1998: 563), Günay (2007: 481)'da çıkarsama adıyla “metin içindeki açık olarak belirtilen bir bilgiden ya da okurun kültürel ve ansiklopedik olarak bildiği varsayılan bir bilgiden yola çıkarak, söylenmemiş bir bilgiyi çıkarma işidir.”. Anılan tanımlamalardan hareketle çıkarımlama sürecinde, alınan (duyulan/okunan) sözce/tümce için öncelikle sezdirimler ve varsayımlar işe koşulur, bilişsel bir boşluk yaratılan zihinde düşünme başlar ve tüm bunlara bağlı olarak oluşturulan beklentilerin ardından çıkarım(lar) gerçekleşir, denebilir:

Tablo 1. *Çıkarımın Gerçekleşmesi*

Alanyazında çıkarımlama ürünü olarak çıkarımın üzerine yapılan çalışmalarda, çıkarım türlerinin on üçten (Graesser vd., 1994) dokuz kadar (Pressley ve Afflerbach, 1995) kadar değişen sayıda türlerine erişilebilir (akt.: Kispal, 2008).

2012 Yılı Seviye Belirleme Sınavı (SBS) Türkçe Soruları, 8. Sınıf Türkçe Dersi Öğretmen Kılavuz Kitabı Metin Soruları ve 2013 Yılı 8. Sınıf Türkçe Dersi Ortak Sınav Sorularının Çıkarım Türleri Açısından İncelenmesi

Genel olarak ise alanyazında çıkarımın iki ana ayrımı yapılmıştır. Bu ana ayrım okuma sürecinde ortaya çıkan ve okur tarafından gerçekleştirilen iki duruma dayanır; *metin-ilişkileme* (text-connecting) ve *boşluk doldurma* (slot or gap filling).

Metin-ilişkileme süreci, metin içinde sunulan önermeler ve olaylar arasındaki mantıksal ilişkileri bulmayı gerektirir. Boşluk doldurma süreci ise, metin içinde eksik olan bilgilerin okurun dünya bilgisi ile doldurulması sürecidir. Bu bağlamda, çıkarımda iki ana ulam ortaya çıkar; metin temelli çıkarımlar ve metindışı temelli çıkarımlar. Buradan hareketle araştırmacılar, *önermesel* (propositional) ve *kullanımsal* (pragmatic) çıkarımlar olarak iki farklı tür belirlemişlerdir (Chaffin, 1979; Haris vd., 1978):

a. *Önermesel çıkarımlar*, zorunlu doğrular olarak dikkat çekerler çünkü bu çıkarımlar doğrudan metinde yer alan açık önermelerin anlamsal bağlamından türemişlerdir. Harris vd. (1978), bu çıkarımları “mantıksal (logical)” çıkarımlar olarak adlandırır, çünkü okur doğrudan aktardığı iletiden mantıksal bir yol izler. Başka deyişle, okur(lar), metindeki açık önermelerden mantıksal bir sonuç çıkarmayı hedeflerler (Chikalanga, 1992). Bu çıkarımların tipik bir özelliği, yüzde yüz doğru olmalarıdır. Bu çıkarım türü, Smith ve Barrett (1974)’te *yakınsak* (convergent) çıkarım olarak karşımıza çıkar¹.

b. *Kullanımsal çıkarımlar*, tamamen doğru olmayan fakat akla uygun çıkarımlardır. Graesser (1981), bu tür çıkarımların, bilginin iki kaynağının etkisiyle ortaya çıktığını savunur. Bu kaynaklardan biri, okurun okuma esnasında belirlediği *şema seti* (set of schemata)², diğeri ise, iletinin okuyucuları/dinleyicileri ya da metnin okuru/yazarı tarafından paylaşılan *etkileşim kuralları setidir* (set of conversational rules). Bu çıkarımlar, metnin

¹ Yakınsak çıkarım, önermesel çıkarımın ikna ediciliği konusunda iki okurun aynı fikirde olamayışını engeller. Tamamen doğru olan bir önermede iki ya da daha fazla okurun fikir uyuşmazlığı söz konusu olamaz, Smith (2003)’de açıklanan geleneksel tümcelerde (generic sentences) olduğu gibi ortak ve kesin bir uzlaşma noktası vardır; “İnsanlar ölümlüdür” önermesinde olduğu gibi.

² İlk kez Bartlett (1932) tarafından kullanılan şema (schema) kavramı, “bilişsel boşluk (slots)” adı verilen birimler arasındaki ilişkileri açıklamaya çalışan yapılardır ve varlıklara ilişkin genel izlenimleri ortaya koyar (Vurdién, 1994).

Şemalar; bireyin nesnelere, olaylar veya eylemlerle ilgili organize olmuş kavram kümeleridir. Bireyin sahip olduğu her şema o bireyin herhangi bir kavram hakkında bildiklerini ve bu bilginin parçaları arasındaki karşılıklı ilişkileri göstermektedir (Burns, Roe ve Ross, 1992, akt.: Çakıcı, 2011: 79).

dilsel girdisinin ötesinde, bilginin kaynağından türeyen çıkarımlardır. Hildyard (1979)'da *çağrılmış (invited) çıkarımlar* olarak adlandırılan bu çıkarım, mantıksal sonuçlara bağlı olmayan, metin içinde açıklanan olaylarla ilgili bireyin artalan bilgisi, durum ve önermelerin bağlam ve içerikleri ile açıklanır. Bu çıkarımları tipik özelliği, önermesel çıkarımlara karşıt olarak, yüzde yüz doğru olmayan önermelerdir (Singer, 1980). İki farklı okur, artalan bilgilerinin farklı olması nedeniyle bir metinden iki farklı sonuç çıkarabilir (akt.: Chikalanga, 1992: 697-709).

Smith ve Barrett (1974), bu çıkarımları *ıraksak (divergent) çıkarımlar* olarak adlandırır. Kullanımsal önermelerin, tamamen doğru olmamasına rağmen, yukarıda belirtildiği gibi özellikle düzyazı metinlerinin anlaşılmasında çok önemli olduğu söylenebilir (Adams vd., 1977).

Aşağıdaki örnekler Graesser (1981)'den alınmıştır ve soruların yanıtları kullanımsal ve önermesel çıkarımlara örnek oluşturur:

Metin 1

Her sabah güneşin aynı saatlerde doğmasına alışık olan ihtiyar dünyamız, genç olduğu yıllarda bir sabah, güneşi her zamanki yerinde görememiş. İnsanlar ise bu durum karşısında hayret içinde, şaşkın ördekler gibi kafaları yukarıda dolaşmışlar bütün sabah. Güneşi arayanlar birbirine çarpmış sokaklarda. Kafaları yarılmış, gözlükleri kırılmış. Güneş yok. Işık da yok. Her yer karanlık, ay, gecenin bütün yorgunluğuna rağmen evine gidememiş o sabah. Yorgun, sönük ışıklarını yeryüzüne göndermeye devam etmiş mecburen. Okullar tatil olmuş güneşsizlikten. Çocuklar çok sevinmiş önce fakat sonra oyunlar da tatil olmuş.

Soru: İnsanları hayrete düşüren olay nedir?

Yanıt (çıkartım): Güneşin alışılmadık bir şekilde o sabah doğmamış olması insanları hayrete düşürmüştür (*Önermesel çıkarım*).

Soru: Ay, sizce niçin evine gitmemiş olabilir?

Yanıt (çıkartım): Güneş doğmayınca kendisini dünyayı aydınlatmaya devam etmek zorunda hissetmiş olabilir (*Kullanımsal çıkarım*).

Chikalanga (1992) araştırmasında, yukarıda anılan ve alanyazında geçerlik kazanmış çıkarım türleri temelinde, Pearson ve Johnson (1978), Warren vd. (1979) ile Nicholas ve Trabasso (1980)'nun çalışmalarındaki çıkarım türleri sınıflamaları eleştirerek, kendisine özgü, üçlü bir çıkarım türü sınıflaması önerir:

2012 Yılı Seviye Belirleme Sınavı (SBS) Türkçe Soruları, 8. Sınıf Türkçe Dersi
Öğretmen Kılavuz Kitabı Metin Soruları ve 2013 Yılı 8. Sınıf Türkçe Dersi Ortak Sınav
Sorularının Çıkarım Türleri Açısından İncelenmesi

- Sözcüksel çıkarımlar
- Önermesel çıkarımlar
- Kullanımsal-Edimsel/Yazımsal çıkarımlar

Anılan üç türün tipik özellikleri Tablo 2’de özetlenmiştir:

Tablo 2. *Chikalanga (1992) ’nın Çıkarım Türleri Sınıflaması Önerisi*

Temel Sınıflama	Belirlenen (Özele İndirgenen) Türler	Soru Yanıt İlişkisi
Sözcüksel Çıkarımlar: Sözcüksel çıkarımlar, bağlamdaki ipuçlarını kullanarak, adılların göndermelerini ve bulanık/birden fazla anlamı olan sözlüksel birimleri gösterir. Bu tür çıkarımlar bazen dünya bilgisine bazen metindeki bilgiye bağlıdır.	a. Adıl Gönderimli Çıkarımlar b. Bulanık sözcüğün kazanabileceği diğer anlamlar	Metinsel / yazımsal olarak örtük
Önermesel Çıkarımlar: Bu tür çıkarımlar ‘mantıksal olarak’ metnin anlamsal içeriğinden yorumlanır. Bu tür çıkarımları iki başlık altında toplanır: a. <u>Mantıksal-Bilgisel Çıkarımlar</u> , belirli gönderimleri uzamsal ve zamansal olarak gösterir. “Kim?, Ne?, Nerede? ve Ne zaman?” sorularına yanıt oluşturur. b. <u>Mantıksal-Açıklayıcı Çıkarımlar</u> , bireylerin güdülerini, olayların veya davranışların neden/sonuçlarını konu alır. “Neden? Niçin? ve Nasıl?” sorularına yanıt verir.	a. Mantıksal-Bilgisel -gönderimsel -uzamsal-zamansal b. Mantıksal-Açıklayıcı -güdüsel -nedensel	Metinsel olarak örtük
Kullanımsal-Edimsel/Yazımsal Çıkarımlar: Bu tür çıkarımlar genellikle metin dışındaki bilgiye yani okuyucunun şemasına (schema) dayanır; ayrıntılı bilgisel, ayrıntılı açıklayıcı ve değerlendirici çıkarımlar olarak üçe ayrılır. Birinci ve ikinci çıkarım türlerinin yukarıda bahsedilen ‘önermesel çıkarım’ türlerinden farkı, bu bölümdeki çıkarım türlerinin okuyucunun şema bilgisine dayanmasıdır. Üçüncü çıkarım türü ise, okuyucunun dünya bilgisine duyarlılığından dolayı ‘değerlendirici çıkarımlar’ olarak adlandırılmıştır.	a. Ayrıntılı Bilgisel -gönderimsel -uzamsal-zamansal b. Ayrıntılı Açıklayıcı -güdüsel -nedensel -edici/mümkün kılıcı c. Değerlendirici	Yazımsal/ dilsel açıdan örtük

Yukarıdaki tablonun sol sütununda çıkarım türünün adı ve kısa bir açıklaması yer alırken, hemen sağ sütunda verilen açıklamaya ilişkin çıkarımın dildeki anlamsal kodlanış biçimi yer almaktadır. Soru yanıt ilişkisinde ise (sağ sütun), metne ilişkin sorulan sorunun metinde açık veya örtük kodlanışlardan hangisinin olması gerektiği bilgisi verilmektedir.

Yukarıdaki tabloda özetlenmeye çalışılan çıkarım türlerini bir metin üzerinden örnekle gösterirsek:

Metin 2

Sevgi üzerine düşünürken onun alışmakla olan ilgisi de ortaya çıkar. Sevmek bir yerde, biraz da alışmaktır. Alıştığımız bir yaşam tarzı, varlığına alıştığımız bir kimse ya da nesne, ondan uzak kaldığımızda yokluğunu hissettirir, ona bağlılığınızı da belli eder. Birçok fırtınalı günler yaşamış olsalar da uzun yıllar birlikte geçiren eşlerde, birbirine alışmış olmanın getirdiği değişik bir bağlılık oluşmaktadır.

Soru 1: Alıştığımız bir yaşam tarzının, varlığına alıştığımız bir kimse ya da nesnenin yokluğunu ne zaman hissederiz?

Yanıt 1: Alıştığımız bir yaşam tarzı, varlığına alıştığımız bir kimse ya da nesnenin yokluğunu sevgiden uzak kaldığımızda hissederiz.

Çıkarım Türü: Önermesel çıkarım (Mantıksal-Açıklayıcı)

Soru 2: Eşler arasında alışkanlığı doğuran (sevgi dışında) duygular neler olabilir?

Cevap 2: Paylaşma, yardımlaşma, empati... vb.

Çıkarım Türü: Kullanımsal çıkarım: Ayrıntılı açıklayıcı(güdüsel) çıkarım (Eşlerde alışkanlığı doğuran sevgi dışında başka güdülerin de olduğunu kendi dünya bilgisine başvurarak tamamlaması gerekmektedir.)

Soru 3: “*Sevgi üzerine düşünürken onun alışmakla olan ilgisi de ortaya çıkar.*” önermesinde geçen “onun” sözcüğü kime/neye gönderimde bulunmaktadır?

Cevap 3: “Sevgi” ye.

Çıkarım türü: Sözcüksel çıkarım.

Soru 4: Sizce eşler arasındaki sevginin alışkanlığa dönüşmesi evlilik açısından olumlu mu yoksa olumsuz bir durumdur?

Cevap 4: Olumludur (Eşlerin birbirlerine daha sıkı bağlandıkları varsayılarak)

Olumsuzdur (Alışkanlığın sevgiden ağır basmaya başlamasıyla sevginin değerinin azalması varsayılarak)

Çıkarım Türü: Kullanımsal (Değerlendirici) çıkarım.

2. Çalışmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı, Türkçe 8. Sınıf Öğretmen Kılavuz Kitabı (Kurt vd., 2011) içerisinde yer alan metinli soruları, 2012 yılı Seviye Belirleme Sınavı (SBS) Türkçe metin soruları ile 2013 yılı 8. Sınıf 1. Dönem Türkçe Dersi Ortak Sınav'da yer alan metin sorularını, giriş bölümünde ele alınan kuramsal taban

2012 Yılı Seviye Belirleme Sınavı (SBS) Türkçe Soruları, 8. Sınıf Türkçe Dersi Öğretmen Kılavuz Kitabı Metin Soruları ve 2013 Yılı 8. Sınıf Türkçe Dersi Ortak Sınav Sorularının Çıkarım Türleri Açısından İncelenmesi doğrultusunda ve Tablo 2’de özetlenen Chikalanga (1992)’nin önerdiği çıkarım türleri temelinde sınıflandırmak³ ve karşılaştırmalı olarak betimlemektir.

3. Çalışmanın Yöntemi

Bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden tarama modeli kullanılmıştır.

Türkçe 8. Sınıf Öğretmen Kılavuz Kitabı içerisindeki altı temaya ilişkin rastgele seçilen altı metne ait metin altı soruları (34 soru), 2012 yılı SBS metin soruları⁴ (19 adet) ve 2013 yılı Türkçe Ortak Sınav’da yer alan metin soruları (13 adet) tarama modeliyle elde edilmiştir.

3.1 Örneklemin Oluşturulması ve Örnek Çözümler

Çalışmada incelemeye alınan Türkçe 8. Sınıf Öğretmen Kılavuz Kitabında yer alan temalar, bu temalardan rastgele seçilen metinler ve seçilen metinlere ait metin altı soruları sayıları ile aşağıda verilmiştir:

Tablo 3. 8. Sınıf Öğretmen Kılavuz Kitabı tema adı, metin adı ve türü, soru sayısı

Tema	Seçilen Metin	Metin altı Soru Sayısı
1.Okuma Kültürü	Kitap ve İnsan	7
2.Atatürk	İnsan Sevgisi ve Evrensellik	6
3.Sevgi	Beyaz Diş	6
4.Milli Kültürümüz	Yünden Halıya	5
5.Doğa ve Evren	Güneş Battı	5
6.Toplum Hayatı	Posta Kutusundaki Mızıkça	5
		Toplam soru sayısı: 34

³ İlgili sorunun, Chikalanga (1992)’nin önerdiği sınıflamada, hangi çıkarım türünün içerisinde yer alması gerektiği sorusunun yanıtına üç alan uzmanının ortak kararı ile ulaşılmıştır.

⁴ 2012 yılı SBS soruları (toplam 23 soru) ile 2013 Ortak Türkçe Sınav soruları (toplam 20 soru) içerisinde, çalışmanın kuramsal tabanı gereği, yalnızca metin temelli sorular inceleme kapsamındadır. Bu bağlamda 2012 yılı SBS soruları içerisinde yazınsal tür sorgulayan 20. soru, yazım kuralı sorgulayan 21. soru ile dilbilgisi kurallarını sorgulayan 22. ve 23. sorular inceleme kapsamı dışındadır. Aynı biçimde, 2013 yılı Ortak Türkçe Sınav içerisinde, yazım kurallarını sorgulayan 19 ve 20. sorular ile dilbilgisi kurallarını sorgulayan 14, 15, 16, 17 ve 18. sorular inceleme kapsamı dışındadır.

Yukarıdaki tabloda sol sütunda araştırma kapsamındaki 8. Sınıf Türkçe Öğretmen Kılavuz Kitabında yer alan temaların adları, orta sütunda ilgili tema içerisinden rastgele seçilen metnin adı, sağ sütunda ise seçilen metne ilişkin metinaltı sorularının sayısı yer almaktadır. Bu bağlamda ilgili kılavuz kitaptan 34 metinaltı sorusu çalışma kapsamında incelemeye alınmıştır.

Örnek çözümlene (8. Sınıf Öğretmen Kılavuz Kitabı)

“a”da yer alan “Kitap ve İnsan” adlı metne ait metinaltı sorusu, soru köküyle birlikte, metinden hareketle okurun şematik bilgisini/artalan dünya bilgisini sorgulamaktadır ve bu nedenle Chikalanga (1992)’nin sınıflamasında yer alan açıklamalar doğrultusunda *kullanımsal çıkarım* içerisinde sınıflanmıştır.

a. “Seçerek aldığımız her kitap bizim kişiliğimizi gösteren bir aynadır.” sözünden ne anlıyorsunuz? Açıklayınız.

“Güneş Battı” adlı metne ait “b”deki metinaltı sorusu ile metnin anlamsal içeriği sorgulanmaktadır ve bu bağlamda *önermesel çıkarım* olarak sınıflamaya dâhil edilmiştir.

b. “Okuduğunuz metinde güneşin olmaması sonucunda ne gibi sorunlar ortaya çıkıyor?”

Çalışmanın bir diğer çözümlene alanında, 2012 yılına ait SBS Türkçe dersi A kitapçığında yer alan 19 soru inceleme altına alınmıştır.

Örnek çözümlene (2012 yılı SBS Türkçe Soruları A kitapçığı)

Örneklem içerisindeki SBS Türkçe sorularından, 5, 18 ve 22. sorular örnek olarak aşağıda verilmiştir ve her üç soru da doğrudan metnin anlamsal içeriğini sorguladığından *önermesel çıkarım* olarak sınıflandırılmıştır:

5. *Şiir okuma, bir tür besteleme ve besteyi yorumlama işidir. Bir şarkı nasıl farklı tarzlarda söylenebilirse şiirin seslendirilmesi de yorumcudan yorumcuya değişir. Şiir okumak, eğitime dayalı bir beceri işidir. Bu yüzden her şair, şiiri güzel okuyamaz. Şiir yorumcusu vurgu, telaffuz, duraklama gibi ses eğitimi gerektiren temel bilgi ve becerilere sahip olmalıdır.*

Bu parçada aşağıdakilerin hangisine değinilmemiştir? (önermesel çıkarım)

Aşağıdaki SBS Türkçe 18. sorusunda bir metin verilmiş ve metne ilişkin sorular sorulmuştur:

18. *Yazara göre, Kırgız yönetmen Tölömüş, Okayev'den çoğu insanın habersiz olmasının nedeni aşağıdakilerden hangisidir?* (önermesel çıkarım)

2012 Yılı Seviye Belirleme Sınavı (SBS) Türkçe Soruları, 8. Sınıf Türkçe Dersi Öğretmen Kılavuz Kitabı Metin Soruları ve 2013 Yılı 8. Sınıf Türkçe Dersi Ortak Sınav Sorularının Çıkarım Türleri Açısından İncelenmesi

22. “Eserini tamamlamak için ne kadar çabaladığını şimdi herkes biliyordu.”

Bu cümlede aşağıdakilerden hangisi yoktur? (önermesel çıkarım)

Bunların dışında kitapçığın 1. sorusu, verilen bir diyalog içerisinden seçilen bir sözcüğün alabileceği birden fazla anlamı sorguladığından *sözcüksel çıkarım* olarak sınıflandırılmıştır:

1. Karagöz: Geçenlerde bir beslenme uzmanına gittim.

Hacivat: Eee, ne dedi?

Karagöz: Ekmeği kesmen lazım, dedi.

Hacivat: Sen ne yaptın peki?

Karagöz: Ekmeği keserek yemeye başladım tabii ki. Fakat tam üç ay oldu bir gram bile zayıflayamadım. Bir tuhaflık var ama, dur bakalım!

Hacivat: İlahi Karagöz'üm, gel sana şuradan bir ekmeğe daha alalım!

Bu diyalogda “kesmek” sözcükleri hangi anlamlarda kullanılmıştır? (sözcüksel çıkarım)

Çalışmanın bir diğer örnekleme olarak, Milli Eğitim Bakanlığı tarafından SBS yerine 2013 yılından itibaren uygulanmaya başlanan Ortak Sınav (TEOG-Türkçe Dersi A kitapçığı) soruları incelemeye alınmıştır.

Örnek çözümleme (2013 yılı 8.Sınıf 1.Dönem Türkçe Dersi Ortak Sınav A kitapçığı)

Aşağıdaki örnek çözümlemede, A sınav kitapçığının 1. sorusu, *sözcüksel çıkarım* olarak sınıflandırılmıştır çünkü birden fazla anlamı (çokanlamlı) olan sözcükleri sorgulayıcı niteliktedir:

1. “Sivrilmek” sözcüğü aşağıdaki cümlelerin hangisinde “başkalarını geride bırakıp yükselmek veya ün kazanmak” anlamında kullanılmıştır? (sözcüksel çıkarım)

Kitapçığın 4.sorusunda ise, eğretileme ile tıne sözcüksel çıkarım gerektiren bir soru yöneltilmiştir:

4. 1. Bu bahçedeki ham elmaları koparmamalısın.
2. Rafineride ham petrol işleniyor.
3. Ham vücutla ancak bu kadar koşabilirim.
4. Ham adamlarla bu konuyu konuşmam.

Numaralanmış cümlelerin hangisinde altı çizili sözcük mecaz anlamıyla kullanılmıştır? (sözcüksel çıkarım)

Soru kökünden de anlaşılacağı üzere, verilen bir metnin, doğrudan anlamsal içeriğini sorgulayan 11. soru ise *önermesel çıkarım* türü içerisinde sınıflandırılmıştır:

11. *Yaz güneşinin altında, derileri pırıl pırıl yanan kahverengi atların çektiği renk renk yarış arabalarının hızla meydanı döndükleri canlandı gözlerimin önünde. Arabaları çeken atlar kadar gergin, ter içinde kalmış sürücülerin haykırıışları yankılandı kulaklarımda.*

Bu metnin dil ve anlatımıyla ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi söylenemez?(önermesel çıkarım)

Örnek çözümler ışığında örneklem içerisinde yer alan toplam 66 soru ayrı ayrı incelenerek Chikalanga (1992)'nin çıkarım türleri sınıflamasına uygun olarak sınıflandırılmıştır.

4. Bulgular

Çalışma örneğinde incelemeye alınan 8. Sınıf Türkçe Öğretmen Kılavuz Kitabı'nda yer alan toplam 34 soru incelendiğinde, sorularda *sözcüksel çıkarım* görülmemektedir. 34 sorunun 16'sı (%47) *önermesel çıkarım*, geriye kalan 18 soru (%53) ise *kullanımsal çıkarım* gerektiren soru yapılarıdır:

Tablo 4. *8. Sınıf Türkçe Öğretmen Kılavuz Kitabı Metinaltı Sorularının Çıkarım Türleri Açısından Dağılımı*

Metin	Önermesel Çıkarım	Kullanımsal/Yazımsal Çıkarım	Toplam Soru Sayısı
1	2	5	7
2	2	4	6
3	3	3	6
4	3	2	5
5	3	2	5
6	3	2	5
Toplam Soru Sayısı	16	18	34
Genel Yüzde Dağılımı	%47	%53	%100

2012 Yılı Seviye Belirleme Sınavı (SBS) Türkçe Soruları, 8. Sınıf Türkçe Dersi Öğretmen Kılavuz Kitabı Metin Soruları ve 2013 Yılı 8. Sınıf Türkçe Dersi Ortak Sınav Sorularının Çıkarım Türleri Açısından İncelenmesi

Yukarıdaki tablodan da anlaşılacağı gibi, Öğretmen Kılavuz Kitabı'nda öğrencilerin metin dışındaki bilgisine sıkça başvurulmaktadır, buna rağmen sözcüklerin kazandıkları anlamları (sözcükte anlam) sorgulayıcı sorulara rastlanmamıştır.

2012 yılı SBS Türkçe sorularına bakıldığında ise, incelenen toplam 19 soruda, *kullanımsal çıkarım* türüne ilişkin soruya rastlanmamıştır. 19 sorunun, 16'sı (%84.2) doğrudan metnin anlamsal içeriğini sorgulayıcı sorular (*önermesel çıkarım*) olurken geriye kalan 3 soru (%15.8) da sözcüklerin anlamlarına (*sözcüksel çıkarım*) yöneliktir:

Tablo 5. 2012 yılı SBS Türkçe Sorularının Çıkarım Türleri Açısından Dağılımı

Önermesel Çıkarım	Sözcüksel Çıkarım	Toplam Soru Sayısı
16	3	19
% 84.2	% 15.8	% 100

2013 yılı 8.Sınıf 1.Dönem Türkçe Dersi Ortak Sınav soruları da çıkarım türleri açısından 2012 yılı SBS Türkçe sorularına benzer özellikler sergilemektedir. Buna göre, Türkçe Dersi Orta Sınav'da *kullanımsal çıkarım* ilişkin soruya rastlanmazken; 13 sorudan 10'u (%76.9) *önermesel çıkarım*, 3'ü (%23.1) de *sözcüksel çıkarım* içeren sorulardır:

Tablo 6. 2013 yılı 8.Sınıf 1.Dönem Türkçe Dersi Ortak Sınav Sorularının Çıkarım Türleri Açısından Dağılımı

Önermesel Çıkarım	Sözcüksel Çıkarım	Toplam Soru Sayısı
10	3	13
% 76.9	% 23.1	% 100

5. Sonuçlar ve Öneriler

Çalışmanın bulgularından hareketle aşağıda sıralanan sonuçlara ve önerilere ulaşmak mümkündür.

8. Sınıf Türkçe Öğretmen Kılavuz Kitabı metin altı soruları, öğrencilerin sözcük anlam bilgisini sorgulayıcı nitelikte olduğu söylenemez. Bu durumda ilgili kitabın diğer bölümlerinde bu bilgiye yönelik etkinliklerin ayrıca sunulduğu düşünülmektedir. Aksi takdirde, İlköğretim Türkçe Dersi (6, 7, 8. sınıflar) Öğretim Programı'nın amaç ve kazanımlarından “söz varlığını zenginleştirme”, bir yönüyle eksik kalacaktır. Diğer iki çıkarım türünün sorulardaki dağılımının denk olması kitap açısından olumlu bir nitelik olarak değerlendirilse de, öğrencilerin okudukları metni içselleştirebilmeleri ve kendi dünyalarına aktarabilmeleri adına kullanımsal çıkarımların metin altı sorularında sıkça kullanılması yerinde olacaktır.

Bunun yanı sıra, *kullanımsal çıkarıma* dayalı soruların yalnızca kılavuz kitapta yer alırken, 2012 ve 2013 yılı sınav sorularında görül(e)meyişi, kitap soruları ile sınav soruları arasındaki bakışsızlığı göstermektedir. Gerek kılavuz kitabın gerekse de SBS ve onun yerine getirilen Ortak Sınav'ın, aynı kurumun çatısı altında (MEB) farklı yapılanış sergilemesi düşündürücüdür. Sınav soruları ile kılavuz kitap arasındaki uyumsuzluklar, her iki yerdeki soruların eş güdümlü kurullarla hazırlanmasıyla giderilebilir görünmektedir.

Sözü edilen uyumsuzluğun temel nedenlerinden birisi, sınav sorularının çoktan seçmeli oluşu, açık uçlu soruların bulunmayışı gösterilebilir. Bu sorun, ilgili sınav sorularına, açık uçlu soruların da eklenmesiyle giderilebilir. Türkiyede sınav hazırlayan kurumların (MEB, YÖK... vb.), sınavlarında açık uçlu sorulara yer vermesiyle, hem buradaki uyumsuzluk ortadan kalkacak hem de yalnızca okuduğunu anlamaya ölçen bu tür sorular yazma becerisini de ölçebilecek duruma gelecektir.

2012 yılı SBS Türkçe soruları ile 2013 yılı 8. Sınıf 1. Dönem Türkçe Dersi Ortak Sınav soruları çıkarım türleri sınıflamasına göre benzer özellikler sergilemektedir. Bu durum, her ne kadar sınav sistemi değişse de, soruların niteliklerinde herhangi bir değişikliğin olmadığını (en azından çıkarım türleri açısından) göstermektedir. Bu durum, sınav sistemindeki değişikliklerin sınav sorularına yansımadağını göstermektedir. Sınav sistemlerinde yapılan değişikliklerin sınav içeriklerine de yansımaları beklenmektedir.

Öğretmen Kılavuz Kitabında yer alan çıkarım türleri ile sınavlardaki çıkarım türleri arasında benzerliklerin olduğu söylenemez. Kılavuz kitapta sözcüksel çıkarıma ilişkin soru(lar) bulunmazken, her iki sınavda da *sözcüksel çıkarıma* rastlamak mümkündür (%15.8 ve %23.1). *Önermesel çıkarımların* sıklıkla sorgulandığı sınavlarda (%84.2 ve %76.9), ilgili çıkarımlara ilişkin aynı

2012 Yılı Seviye Belirleme Sınavı (SBS) Türkçe Soruları, 8. Sınıf Türkçe Dersi Öğretmen Kılavuz Kitabı Metin Soruları ve 2013 Yılı 8. Sınıf Türkçe Dersi Ortak Sınav Sorularının Çıkarım Türleri Açısından İncelenmesi sıklığı kitapta görmek mümkün değildir (%47). Bu durumda, gerek kitap hazırlayıcı gerekse de sınav hazırlayıcı birimlerin birbiri ile iletişim kur(a)madıkları söylenebilir ki bu sorun ancak ilgili birimlerin eş güdümlü ve iş birliği ile çalışması ile aşılabılır.

KAYNAKLAR

ADAMS, M.J and COLLINS, A. (1977). **A Schema-Theoretic View of Reading, New Directions in Discourse Process**, Technical Report No.: 32. University of Illinois.

BARTLETT, F. C. (1932). **Remembering: A Study of Experimental and Social Psychology**. Cambridge University Press, Cambridge.

BUSMANN, H. vd. (1998). **Dictionary of Language and Linguistics**, Volume:1. Routledge: London and New York.

CHAFFIN, R. (1979). "Knowledge of Language and Knowledge About the World: A reaction time study of invited and necessary inferences". *Cognitive Science*, vol.3, ss.: 311-328.

CHIKALANGA, I. (1992). "A Suggested Taxonomy of Inference for the Reading Teacher". *Reading in a Foreign Language*, vol.: 8 (2), ss.: 697-703.

ÇAKICI, D. (2011). "Şema Kuramının Okuma Anlama Sürecindeki Rolü". *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı: 30, ss: 77-86.

GRAESSER, A.C. (1981). **Prose Comprehension Beyond The Word**. Springer-Verlag, New York.

GÜNAY, D. (2007). **Metin Bilgisi**. Multilingual Yayınları, İstanbul.

KISPAL, A. (2008). **Effective Teaching of Inference Skills for Reading Literature Review**. National Foundation for Educational Research. www.dcsf.gov.uk/research. Son erişim tarihi: 29.11.2013.

KURT, M. vd. (2011). **İlköğretim Türkçe 8 Öğretmen Kılavuz Kitabı**. TAV Yayıncılık, İstanbul.

SMITH, C. (2003). **Modes of Discourse: The Local Structure of Texts**. Cambridge University Press, Cambridge.

SMITH, R. J., BARRETT, T. (1974). **Teaching Reading in the Middle Schools**. Addison-Wesley Publishing Company, Massachusetts.

VURDIEN, R. (1994) "Schema-Theoretical Model of Reading: Revisited" ERIC: http://eric.ed.gov/ERICDocs/data/ericdocs2sql/content_storage_01/0000019b/80/13/c1/f4.pdf. Son erişim tarihi: 10.12.2013.